

جامعة المصطفى العالمية
Al-Mustafa International University

مجتمع آموزش عالی فقه

مدرسه عالی فقه تخصصی

رساله علمی سطح چهار

گرایش: فقه مقارن

موضوع:

ذبح و شکار با ابزار جدید از دیدگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام) و احناف

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد رضا ضمیری مد ظله

استاد مشاور:

آیت الله سید محمود امامیان مد ظله

دانش پژوه: سید ابرار حسین شاه

زمستان: ۱۳۹۹

«مسئولیت مطالب مندرج در این رساله به عهده نویسنده است.»

«هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع اشکالی ندارد و نشر آن در کشور، منوط به اجازه کتبی جامعه المصطفی العالمیه است.»

تقدیم به :

به پیشگاه بنیانگذار فقه جعفری مصحف ناطق حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) و دیگر امامان (علیهم السلام) که در حوزه نشر فرهنگ اسلام و پاسداری از دین و ارزش‌های آن، تلاش ورزیدند.

تقدیر:

«من لم يشكر المنعم من المخلوقين لم يشكر الله عز وجل»

با سپاس از توفیقات بی‌کران الهی که همواره نور رحمتش بر تاریکی‌ها و دشواری‌های زندگی‌ام تابیده است و مورد به ساحت نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و اله) و اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)، بر خود لازم می‌دانم در مرتبه نخست از پدر و مادر عزیز خویش که هرگاه بر سجاده نماز و دعا می‌نشینند، و سهم بسیاری برای من هم در نظر می‌گیرند، تشکر و قدردانی نمایم و پس از آن از اساتید محترم و فرزانه‌ی خویش استاد راهنما حضرت حجة الاسلام والمسلمین دکتر و هم اساتید ارجمند به‌ویژه حجت الاسلام والمسلمین آقای محمد رضا ضمیری دام برکاته استاد محترم مشاور حضرت آیت الله حاج آقای سید محمود امامیان مد ظله، که هرکدام صبورانه و عالمانه، حقیر را از ذخیره‌های علمی خویش بهره‌مند ساختند و در انجام، اصلاح و تکمیل محتوای اثر پیش‌رو یاری رساندند تا این مهم به سرانجام رسید خاضعانه و خالصانه سپاس گزارشان هستم. هم چنین از ریاست وقت المصطفی حضرت آیت الله اعرافی، ریاست فعلی آن جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر عباسی و تمام اساتید و همکاران ایشان در این مرکز بزرگ آموزشی و پژوهشی بین‌المللی، کمال امتنان را دارم، هم چنین سپاسگزار ریاست محترم مجتمع آموزش عالی فقه تخصصی، هستم. امید که در ظلّ عنایات حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، حوزه‌ها، مراکز علمی و دانش پژوهان از فیض بیان و بنان این فرهیختگان، همواره بهره‌ها برده و بر غنا و پویایی دفتر زرین قرآن و معرفت دینی، بیفزایند. تأکید می‌گردد این پژوهش اگر گام کوچکی در عرصه مجاهدت‌های علمی محسوب شود افتخار آن مرهون همکاری‌ها و پشتیبانی‌های نظام مبارک آموزشی - پژوهشی بین‌المللی المصطفی و به ویژه استادان عزیز است که در طول فرایند پژوهش، بر آن اشراف و نظارت داشته و از راهنمایی و مشورت‌های لازم، دریغ نکردند.

در پایان از اساتید محترم داور که افتخار بخشیدند و وقت ارزشمندشان را جهت ارزیابی نهائی رساله گذاشتند و با بیان نکات تکمیلی و هدایای علمی‌شان بر غنای اثر افزودند، صمیمانه قدردانی و سپاسگزاری می‌نمایم.

چکیده

در اسلام ذبح شرعی و شکار حیوانات با شیوه و دستورات اسلامی و ابزارهای لازم مورد توجه پیروان شریعت و فقهای اسلامی شیعه و اهل سنت بوده است. در این راستا احکام و آموزه‌هایی وجود دارد که رعایت آن‌ها در هنگام ذبح و نحر حیوانات و شکار آن‌ها، خوردن گوشت آن‌ها را مشروع می‌سازد، در قدیم ابزارهای خاص برای ذبح و شکار حیوان وجود داشت از جمله ذبح با چاقوی آهن و حدید ولی امروزه روشهای جدیدی مانند، ابزار ذبح با برق با شوک الکتریکی، با چاقوی استیلی و هم چنین ابزار شکار مانند شکار با اسلحه گرم، صید ماهی با تور برقی، با سم و برق مطرح شده است، حال این سوال مطرح می‌شود که حکم ذبح و شکار با ابزارهای جدید چیست؟

این سوال اساسی بر اساس روش تحقیق توصیفی - تحلیلی مورد بحث قرار دادیم و در مجموع پس از بررسی نظرات فقه امامیه و فقه حنفی به نتایج زیر دست یافتیم .

۱. از متون فقهی امامیه و طبق نظرمختار و احناف به اثبات رسیده، که اگر ذبح و قطع اوداج حیوان با چاقوی استیلی یا در دستگاه برقی با ابزارآلات آهن با رعایت ملاک مذکور و جمیع شرایط تذکیه، صورت بگیرد تذکیه او اشکالی ندارد .

۲. هر ابزار و آلات که به شکار اصابت کند و بدن او را پاره کند و حیوان را بکشد. طبق هر دو دیدگاه (امامیه و احناف) و نظر مختار به اثبات رسیده، که طبق ملاک مذکور با هر نوع ابزار مانند تفنگ، شکار صورت گیرد، حلال و جایز می باشد .

۳. ملاک تذکیه ماهی طبق نظر مشهور فقهای امامیه و نظر مختار، زنده گرفتن از آب است، لذا با هر وسیله ای می شود ماهی را شکار نمود، چه آن وسیله و ابزار قدیمی باشند، و چه جدید و مدرن امروزه مانند صید ماهی با تور برقی، با سم و برق . اما نزد حنفیه ملاک صید ماهی، سبب و علتی است که باعث مرگ ماهی شود، لذا هر آلات و ابزار صید که سبب و علت مرگ او گردد، می شود استفاده نمود .

واژگان کلیدی: تذکیه، ذبح، نحر، صید، اسلحه گرم، شوک الکتریکی، تور برقی.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم

- گفتار اول: موضوع تحقیق، بیان مسئله، فرضیه و ضرورت پژوهش..... ۱
- گفتار دوم: مفهوم تذکیه، ذبح، نحر و صید..... ۷
- مفهوم لغوی ذبح..... ۱۴
- ذبح در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۶
- ذبح در فقه حنفیه..... ۱۷
- مفهوم لغوی صید..... ۱۷
- صید در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۸
- صید در فقه حنفیه..... ۲۰
- مفهوم لغوی نحر..... ۲۲
- نحر در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۲۳
- نحر در فقه حنفیه..... ۲۴
- گفتار سوم: انواع تذکیه و متعلق هر کدام و شرائط ذبح، نحر و شکار..... ۲۵
۱. انواع تذکیه و متعلق هر کدام..... ۲۵
- الف: انواع تذکیه و متعلق هر کدام در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۲۵
- ب: انواع تذکیه و متعلق هر کدام در فقه حنفیه..... ۲۸
۲. شرایط ذبح..... ۳۱
- الف: شرایط ذبح در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۳۱
- ب: شرایط ذبح در فقه حنفیه..... ۳۷
۳. شرایط نحر..... ۴۲

فهرست مطالب

- الف: شرایط نحر در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۴۲
- ب: شرایط نحر در فقه حنفیه..... ۴۳
۴. شرایط شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۴۵
- الف: شرایط شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۴۵
- ب: شرایط شکار در فقه حنفیه..... ۴۸
- جمع بندی..... ۴۹

فصل دوم: شرایط ابزار ذبح و شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه

- گفتار اول: شرایط ابزار ذبح و شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۵۱
- الف: شرایط ابزار ذبح در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۵۱
- ب: شرایط ابزار ذبح در فقه حنفیه..... ۶۳
- گفتار دوم: شرایط ابزار شکار از دیدگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۶۵
- الف: شرایط ابزار شکار از دیدگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۶۵
- ب: شرایط ابزار شکار از دیدگاه فقه حنفیه..... ۷۸
- جمع بندی..... ۸۱

فصل سوم: مصادیق و ملاک ابزار جدید ذبح و شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه

- گفتار اول: مصادیق ابزار جدید ذبح و شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه
- الف: مصادیق ابزار جدید ذبح..... ۸۵
- ب: مصادیق ابزار جدید شکار..... ۸۷
- گفتار دوم: ملاک ابزار جدید ذبح و شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۹۰
- الف: ملاک ابزار جدید ذبح و شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۹۱
۱. ملاک ابزار جدید ذبح در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۹۱
۲. ملاک ابزار جدید شکار در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۹۷

۱. ۲. ملاک ابزار جدید شکار حیوان در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۹۷
۲. ۲. ملاک ابزار جدید صید ماهی در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۰۲
- ب. ملاک ابزار جدید ذبح و شکار در فقه حنفیه..... ۱۱۵
۱. ملاک ابزار جدید ذبح در فقه حنفیه..... ۱۱۵
۲. ملاک ابزار جدید شکار در فقه حنفیه..... ۱۱۷
۱. ۲. ملاک ابزار جدید در شکار حیوان از دیدگاه فقه حنفیه..... ۱۱۷
۲. ۲. ملاک ابزار جدید در شکار ماهی از دیدگاه فقه حنفیه..... ۱۲۱
- جمع بندی..... ۱۲۴

فصل چهارم: احکام ابزار جدید ذبح در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه

- گفتار اول: حکم ذبح با برق در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۱۲۷
- الف: حکم ذبح با برق در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۲۷
- ب: حکم ذبح با برق در فقه حنفیه..... ۱۳۳
- گفتار دوم: حکم ذبح با شوک الکتریکی در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۱۳۹
- الف: حکم ذبح با شوک الکتریکی در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۴۰
- ب: حکم ذبح با شوک الکتریکی در فقه حنفیه..... ۱۵۹
- گفتار سوم: حکم ذبح با چاقوی استیل در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۱۶۴
- الف: حکم ذبح با چاقوی استیلی در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۶۴
- ب: حکم ذبح با چاقوی استیلی در فقه احناف..... ۱۶۹

فصل پنجم: احکام شکار با ابزار جدید در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه

- گفتار اول: حکم شکار حیوان با اسلحه گرم در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..... ۱۷۵
- الف: حکم شکار حیوان با اسلحه گرم در فقه اهل بیت (علیهم السلام)..... ۱۷۶
- ب. حکم شکار حیوان با اسلحه گرم در فقه حنفیه..... ۱۹۰

فهرست مطالب

گفتار دوم: حکم شکار ماهی با تور برقی در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه..	۱۹۴
الف : حکم شکار ماهی با تور برقی در فقه اهل بیت (علیهم السلام).....	۱۹۴
ب: حکم شکار ماهی با تور برقی در فقه حنفیه.....	۲۱۸
گفتار سوم: حکم شکار ماهی با برق در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه	۲۲۴
الف: حکم شکار ماهی با برق در فقه اهل بیت (علیهم السلام).....	۲۲۴
ب: حکم شکار ماهی با برق در فقه احناف.....	۲۳۲
گفتار چهارم: حکم شکار ماهی با زهر در فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه	۲۳۶
الف: حکم شکار ماهی با زهر در فقه اهل بیت (علیهم السلام).....	۲۳۶
ب : حکم شکار ماهی با زهر در فقه حنفیه.....	۲۴۲
نتیجه گیری نهائی تحقیق و پیشنهادات	۲۴۶
کتابنامه	۲۴۹

فصل اول

کلیات و مفاهیم

فصل اول: کلیات و مفاهیم

گفتار اول: موضوع تحقیق، بیان مسئله، فرضیه و ضرورت پژوهش

در گفتار اول از فصل نخست این نوشتار، موضوع تحقیق، بیان مسئله، فرضیه و ضرورت پژوهش، پرسش‌های اصلی و فرعی، پیشینه تحقیق، هدف تحقیق و نظریه‌پردازی یا نوآوری تحقیق مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

الف) بیان مسئله:

در این رساله سعی شده است تا موضوع شکار و ذبح حیوانات، طبق موازین شرعی و فقهی و برای تأمین نیازهای مادی بخصوص تأمین معیشت پرداخته شود. ذبح و شکار حیوانات از جمله موضوعاتی است که در فقه اسلامی از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار گرفته و به استناد روایات که در این حوزه وارد شده، نحوه و کیفیت ذبح و شکار از منظر فقه اسلامی تبیین و معین گردیده است. ابزار جدید که در باب ذبح و شکار از دو منظر (فقه امامیه و احناف) به آن‌ها اشاره شده است مواردی چون چاقو استیل است که بعضی از فقهای معاصر امامیه مانند آیت الله فاضل لنکرانی، چاقوی استیل را از آهن‌آلات دانسته است؛^۱ حنفیه هم بر این باورند که ابزار باید برنده و تیز باشند^۲ که شامل استیل هم می‌شود.

---

۱. لنکرانی، محمد فاضل، تفصیل الشریعه، کتاب الصيد والذباحه، ص ۳۶۵.

۲. وما يتعلق بآلته الذبح وهی: ان تكون محده تقطع او تخرق بعدها. جاد الحق، شیخ الازهر، بحوث فتاوی اسلامیة فی قضا یا معاصره، ص ۴۸۱-۴۸۲؛ یوسف، الحاج احمد، موسوعه فقه المراه المسلمه من الكتاب و السنه، ص ۴۳۴؛ جیزانی، فقه النوازل، ج ۴، ص ۲۵۴.

در نگاه فقه امامیه و احناف ابزار جدید عبارت اند: شکار حیوان با اسلحه گرم که فقهای امامیه قائل اند که گلوله تفنگ باید تیز و برنده باشد، اما فقهای حنفی این شرط را لازم نمی دانند. دستگاه الکترونیکی، شیمیایی و شوک‌آور و اتصال برق به دریا و صید نمودن ماهی که موجب می شود حیوان از تحرک باز بماند و به دست انسان بیفتد از مواردی است که در این تحقیق به آن‌ها پرداخته شده.

شکار ماهی با تور نیز از آلات شکار محسوب می گردد و می تواند از موضوعات باشد که در این نوشتار نیز به آن پرداخته شده است.

(ب) سؤال اصلی:

دیدگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه در باره ی ذبح و شکار با ابزار جدید چیست؟

(ج) پرسش‌های فرعی تحقیق:

۱. مفاهیم تذکیه، ذبح، نحر و صید چیست؟
۲. انواع تذکیه و شرائط ذبح، نحر و شکار چیست؟
۳. شرایط ابزار ذبح و شکار از نگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه چیست؟
۴. ملاک و مصادیق ابزار جدید ذبح و شکار کدام اند؟
۵. احکام ذبح با ابزار جدید از نگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه چیست؟
۶. احکام شکار با ابزار جدید از نگاه فقه اهل بیت (علیهم السلام) و فقه حنفیه چیست؟

(د) پیشینه تحقیق:

در ارتباط با موضوع فوق تکنوگاری‌های انجام شده است اما بحث مذکور با رویکرد تطبیقی و مقایسه ای آن هم با ابزار و آلات جدید مورد بررسی و کاوش علمی قرار نگرفته است بنابراین این عنوان «ذبح و شکار با ابزار جدید در فقه امامیه و حنفیه» دارای پیشینه‌ی محدود بوده و پژوهشی نو و مقایسه ای، که تاکنون تحقیق جامع و منسجم با این عنوان انجام نشده است. در اینجا به چند نمونه از آثار مکتوب، که ارتباطی با موضوع دارند به عنوان سابقه تحقیق اشاره می گردد:

۱. کتاب «ذبح با ابزار جدید» اثر دکتر محمد ادیبی مهراست. این اثر که سال ۱۳۸۳ توسط بوستان کتاب دفتر تبلیغات اسلامی قم منتشر گردیده است به بحث ذبح طی پنج فصل و یک خاتمه آن هم به بحث تطبیقی کلی پرداخته شده است از طرفی ایشان فقط به بررسی ذبح بسنده نموده، و در بحث شکار را مورد بررسی قرار نداده است.

۲. «پاسخ بر اشکالات حلیت با ابزار جدید»، تالیف: آیه الله سید محمود شاهرودی است در این اثر مؤلف بزرگوار کوشیده‌اند بر اساس قرار دادن تحقق تذکیه که حلیت را موجب می‌شود. اشکالات موجود نسبت به شبهه ی حکمیه را پاسخ دهند. اگرچه اشاره ای هم بر رأی و فتاوی اهل تسنن شده اما جنبه‌ی تطبیقی زیاد مورد توجه نبوده است.

بنابراین، این اثر نیز پیرامون شکار با ابزار جدید مطلبی را مورد بررسی قرار نداده علاوه بر این نسبت به بررسی بعضی از وسایل مثل استفاده نمودن از داروهای شیمیایی جهت بیهوش کردن پیش از ذبح جهت تسهیل کار، یا اقدام به شیوه‌ی شکار جهت کشتن حیوان ساکت است. به ویژه مباحث تطبیقی چندان مذاقه و نظر قرار نگرفته است.

۳. «بررسی تطبیقی موازین شرعی ذبح و به‌کاری گیری ابزار و روش های نوین در آن» رساله دکتری از محمد ادیبی، دفاع شده در ۱۳۸۰ در دانشگاه تهران است در این اثر فقط پیرامون ذبح طی پنج فصل و یک خاتمه به بحث تطبیقی فقه امامیه و فقه تمام مذاهب اهل سنت پرداخته شده است اما در رساله پیش رو مسئله مورد نظر از دیدگاه فقه امامیه و مذاهب اهل سنت به ویژه فقه احناف مورد کنکاش علمی قرار گرفته است. همچنین آقای ادیبی در رساله اش در مورد شکار اصلاً متعرض نشده است در حالی که در این پژوهش موضوع شکار را طبق هر دو مذهب مورد کنکاش قرار گرفته است.

علاوه بر این نسبت به بررسی ابزار جدید ذبح مباحث تطبیقی آن گونه که باید مورد مذاقه و بررسی قرار می‌گرفت انجام نشده است علاوه بر این که ابزار جدید شکار اصلاً مورد بررسی قرار نگرفته است.

۴. «بررسی مباحث نو ظهور در ذبح شرعی با ابزار جدید» مقاله‌ای از بهرامی خو شکار محمد، در این مقاله نویسنده مباحث ذیل را مطرح نموده است: کشتار به دستگاه وعدم استناد آن به انسان، شرط استقبال در ذبح با ابزار جدید، بیهوش کردن حیوان، قبل از ذبح و کیفیت ادای تسمیه. نویسنده در مقاله‌ی خویش، مباحث مذکوره را فقط از دیدگاه امامیه مورد بررسی قرار داده و هیچ تطبیقی بین مذاهب فقهی اهل سنت به ویژه حنفیه انجام نداده است و از طرفی دیگر ایشان به بحث شکار و ابزار شکار را متعرض نشده و حال آن که رساله‌ی پیش رو، به بررسی شکار و ابزار شکار پرداخته شده است.

۵. «پژوهشی تطبیقی در احکام فقهی ذبح» تالیف محمد رحمانی، است در این اثر مؤلف بزرگوار بحث تطبیقی احکام فقهی ذبحرا از دیدگاه فقه امامیه و اهل سنت مورد بررسی قرار داده است؛ اما در این رساله تلاش بر این است تا حکم ابزار جدید ذبح و شکار به صورت پژوهش تطبیقی بین فقه امامیه و احناف به بوته نقد و بررسی قرار گیرد.

هـ) ضرورت پژوهش:

آنچه ضرورت و لزوم این پژوهش را تبیین می‌کند عبارت‌اند:

۱. وجود تحول در ابزار و نیاز به کارگیری آن‌ها در امر ذبح و شکار.
  ۲. التزام به موازین شرعی و عدم خروج از آن‌ها که از مصالح واقعیه نشأت گرفته ما را برآن داشته که به تبیین دیدگاه فقهاء امامیه و احناف را با توجه به این ابزار جدید مورد مذاقه قرار دهیم.
- از سوی دیگر فراگیری راه شکار و ذبح و صید جهت حلیت گوشت حیوان نزد مسلمانان از دیر باز جایگاه ویژه‌ای داشته و دارد و بکارگیری ابزار و وسایل جدید ذبح حیوانات در زندگی روزمره مسلمانان، امروزه اهمیت فوق العاده‌ای پیدا کرده است.
- ابزار ذبح و شکار و خود حیوانی که مورد ذبح و شکار قرار می‌گیرد، میان فقهای اهل بیت و فقهای حنفی محل اختلاف می‌باشد.

جایگاه ارزشی پیروان میلیاریدی فقه هر دو مذهب صاحب نفوذ، که عده‌ی زیادی از مسلمانان را در بر می‌گیرند، و پیشرفت روزافزون صنایع غذایی به ویژه نسبت به تأمین مایحتاج اساسی پروتئینی

مردم، ایجاب می‌کند که در این خصوص دقت شایسته‌ای در استنباط حکم شرعی آن اعمال شود تا مسلمانان بلا تکلیف و سرگردان نمانند.

متن و محتوایی فراگیری که بتواند در این خصوص پاسخگوی مسائل مبتلا به پیروان هر دو مذهب باشد، وجود ندارد، وهم چنین کتاب‌های موجود به طور تطبیقی و مقایسه‌ای میان مذاهب به بررسی نپرداخته‌اند، و اگر هم گاهی رأی را آورده‌اند به صورت جسته و گریخته از مطلب گذشته‌اند.

بدیهی است که پاسخ‌گویی بر آنچه فرایند تأثیر گذاری پیشرفت دانش‌های کار آمد بشری نسبت به توسعه دارد جز با تلاش علمی و تطبیقی بزرگوار همه‌ی مذاهب اسلامی به ویژه فقهای عالیقدر این دو مذهب صورت نمی‌گیرد.

(و فرضیه (نتیجه تحقیق):

بعد از بررسی روایات و کلمات علمای فریقین (امامیه و احناف) به دست می‌آید که در فقه اهل بیت (علیهم‌السلام) و فقه حنفیه علاوه بر بیان ضوابط کلی شناسایی حیواناتی که از طریق ذبح یا شکار حلال می‌شوند، نقاط اشتراکی و اختلافی درباره شرایط ذبح و شکار و احکام آن‌ها وجود دارد.

برای نمونه ابزار جدید ذبح در فقه اهل بیت (علیهم‌السلام) و فقه حنفیه مانند، ذبح با چاقوی استیلی و ذبح چند حیوان با دستگاه و یا ذبح با شوک الکتریکی است. در صورت اختیار در مورد چاقو استیلی بین علماء امامیه اختلاف است، اما در صورت اضطرار با ابزار غیر آهنی (با چاقوی استیلی) نیز می‌توان حیوان را ذبح کرد.^۱ اما در نگاه فقاء حنفیه در حال اختیار و اضطرار می‌توان از ابزار آهنی و غیر آهنی (به شرط برنده و تیز بودن آن‌ها) نیز استفاده کرد.^۲

و اما ذبح چند حیوان با دستگاه در صورتی که ذبح دفعی باشد، امامیه و احناف متفق القول‌اند،

^۱ . ر-ک: فصل چهارم، گفتار سوم، ص ۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶.

^۲ . همو، ص، ۱۷۸-۱۷۹-۱۸۰.

که حلال است.^۱ و هم چنین درباره شوک الکتریکی قبل از ذبح، هر دو مذهب یک نظر دارند. چون امامیه و احناف هر دو، وجود کمترین حیات را در تذکیه حیوان حلال گوشت کافی می‌دانند. لذا بعد از شوک الکتریکی گرچه حیوان استمرار حیات نداشته باشد، و کمترین حیات هنگام ذبح باشد، تذکیه طبق موازین شرعی انجام شده.^۲

اما در مورد شکار با ابزار جدید در هر دو مذهب مانند: شکار حیوان با اسلحه گرم، تور برقی، یا شکار ماهی با برق و زهرو... اشتراکاتی وجود دارد.^۳

ز) هدف تحقیق:

حکم ابزار هدف در این رساله تبیین جدید ذبح و شکار، براساس آرای فقهای اهل بیت (علیهم السلام) و حنفی و نیز موارد اشتراکات و اختلافات است؛ چه آن‌که در جامعه اسلامی مخصوصاً کشور پاکستان که اکثر مردم، پیرو این دو مذهب هستند، و با هم زندگی می‌کنند؛ استفاده از این پژوهش استفاده برای آنان مفید بوده، تا با آگاهی از فقه یکدیگر، زمینه نزدیکی مذاهب بیشتر فراهم می‌شود. بدیهی است که با نزدیک تر شدن پیروان این دو مذهب، امکان هرگونه سوء استفاده‌ی دشمنان اسلام از میان رخت بر بسته، و اتحاد همدلی بیشتر به وجود خواهد آمد، که نتیجه‌ی آن مجد و عظمت اسلام و مسلمین خواهد بود.

ح) نظریه پردازی یا نو آوری تحقیق:

با وجود پیدایش دستگاه‌ها و ابزار جدید برای ذبح حیوانات می‌بایست حکم ذبح با هریک از این دستگاه‌ها از نظر شرع و در فقه مذاهب معین شود؛ و چون در این زمینه کاوش مناسبی صورت پذیرفته است، لذا در این تحقیق برای اولین بار تلاش شده است، دیدگاه فقهی دو مذهب امامیه و حنفیه را پیرامون ذبح و شکار و صید با روش و ابزار جدید به طور تطبیقی و مقایسه‌ای مورد تحلیل

۱. همو، گفتار اول، ص ۱۳۸ تا ۱۴۸.

۲. همو، گفتار دوم، ص ۱۵۱ تا ۱۷۳.

۳. ر-ک: فصل پنجم، گفتار: اول، دوم، سوم، چهارم.

و بررسی قرار دهد. هرچند پیرامون ذبح با ابزار جدید به صورت اجمالی در اثر دکتر محمد ادیبی بنام "ذبح با ابزار جدید" و مقاله آیه الله شاهرودی بحث شده است، لکن هیچ کدام فراگیری و سبک و نوآوری تحقیق ارائه شده را ندارند.

هم چنین در دو اثر فوق مسئله مورد نظر به صورت مقارن بین فقه اهل بیت و فقه حنفیه انجام شده است؛ علاوه بر آن که در خصوص شکار نیز بحثی صورت نگرفته است، بر این اساس بحث با ابزار جدید شکار و صید و ذبح آن هم به صورت مقارنه ای از نوآوری این پژوهش محسوب می شود.

گفتار دوم: مفهوم تذکيه، ذبح، نحر و صيد

در گفتار دوم از فصل نخست این نوشتار که مبحث کلیات را تشکیل می دهد، سعی شده است به مفهوم شناسی و واژه هایی پرداخته شود، که آشنایی با آن در تبیین این تحقیق کمک می کند، مانند مفهوم تذکيه، ذبح، نحر و صيد، تذکيه مقسم است، و ذبح صيد و نحر از اقسام تذکيه می باشند، واژه های مورد کار برد در این رساله از دو منظر لغت و اصطلاح معنا شده است.

مفهوم لغوی تذکيه

تذکيه در حیوان عبارت است، از پاک گردانیدن اجزای حیوان، و حلال کردن و خوردن گوشت آن، و در حیوان حرام گوشت، پاک گردانیدن اجزای آن. در فقه، باب مستقل با عنوان «صيد و ذباحه» متکفل احکام تذکيه است. برخی نیز عنوان باب را به جای «صيد و ذباحه» خود «تذکيه» قرار داده اند. تذکيه در لغت به معانی متعدد آمده است که ذیلا به برخی از آن ها اشاره می گردد:

ذکَا: بسیار شدن، زیاد شدن، فروخته شدن، پراکنده شدن، ذبح نمودن، قربانی کردن، سریع فهمیدن، تمام الشئ.^۱ پس یکی از معنای تذکيه قربانی کردن و ذبح هم است.

فیومی در "مصباح المنیر" می گوید:

۱. ذکَا و ذکَاةُ الذَّیْبَةِ: گوسفند ذبیحه را قربانی کرد.

ذکی: شخص سریع الفهم را می‌گویند و جمع آن (أذکیاء) و (الذکاء) می‌باشد... ابن جوزی در تفسیرش می‌گوید:

(الذکاء) فی اللغه تمام الشیء و منه (الذکاء) فی الفهم إذا کان تامّ العقل سریع القبول. قال و یجزئ فی الذکاء قطع الحلقوم و المریء. «ذکاء در لغت به معنای تمامیت شیء آمده است از همین ریشه لغوی ذکا در فهم است چون وقتی که عقل تام و کامل می‌شود انسان مطلب را سریع قبول می‌کند. نیز می‌فرماید: در تذکیه قطع نمودن حلقوم و مری (دورگ) کافی است.^۱

در مفردات راغب این چنین آمده است:

گوسفند را تذکیه کردم، یعنی ذبح از مصداق تذکیه است.^۲

ابن منظور در باب مفهوم تذکیه می‌گوید: ذبح از مصداق تذکیه است.^۳

از بررسی منابع لغوی، این مطلب به دست می‌آید، که ذبح از مصداق تذکیه است که حیوانات قابل ذبح غیر از شتر باشد را در بر می‌گیرد، و هم نحر را می‌رساند که شتر را شامل می‌شود.

تذکیه در فقه اهل بیت (علیهم‌السلام)

علامه حلی (ره) در مورد کیفیت تذکیه این چنین اشاره می‌کند:

با بریدن تمامی رگ‌های چهارگانه (معروف به اوداج اربعه) یعنی مری،^۴ حلقوم و دو شاه‌رگ گردن حاصل می‌شود.^۱

۱. فیومی، مقری، أحمد بن محمد بن علی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی؛ ج ۲، ص ۲۰۹. ذکی: الشخص (ذکی) و هو سرعه الفهم فالرجل (ذکی) علی فعیل و الجمع (أذکیاء) و (الذکاء) بالمدحده القلب و (ذکیت) البعیر و نحوہ (تذکیة) و الاسم (الذکاء) منه (الذکاء) فی الفهم إذا کان تامّ العقل سریع القبول.

۲. راغب، اصفهانی، مفردات ألفاظ القرآن، ص ۳۳۰. «وذکیت الشاء ذبحتها.

۳. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۴، ص ۲۸۸ «والتذکیة الذبح. والذکاء والذکاء: الذبح؛...» ابن الأثیر: «التذکیة الذبح والنحر؛ يقال: ذکیت الشاء تذکیة.»

۴. المریء: مجرى النفس المتصل بالحلقوم، و هو مجرى الطعام، و الودجان: عرقان الی جانبیهما.